

Sławińska, Krystyna / Waniek, Zofia

Porządkowanie akt Urzędu Wojewódzkiego Pomorskiego w Bydgoszczy z lat 1945-1950

Acta Universitatis Nicolai Copernici. Historia 8 (54), 151-164

1973

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Krystyna Sławińska, Zofia Waniek

PORZĄDKOWANIE AKT
URZĘDU WOJEWÓDZKIEGO POMORSKIEGO W BYDGOSZCZY
Z LAT 1945—1950

Struktura organizacyjna urzędu. Systemy kancelaryjne.
Problemy porządkowania akt. Ustalenie granic zespołu.
Układ akt w zespole.

Problematyka opracowania akt urzędów wojewódzkich z lat 1945—1950 zajmowała dotąd niewiele miejsca w archiwalnej literaturze naukowej. O aktach Urzędu Wojewódzkiego Olsztyńskiego pisał T. Grygier, występując z nowymi propozycjami w kwestii wydzielania zespołów¹. Szczegółowo przebieg prac nad zespołem Urzędu Wojewódzkiego Poznańskiego omówił S. Nawrocki². Specyfika problemów archiwalnych w innych analogicznych zespołach oraz luki w stanie badań skłaniają do podejmowania dalszych badań opartych na innych doświadczeniach. Niniejszy artykuł, oparty na doświadczeniach zgromadzonych przy opracowywaniu zespołu Urzędu Wojewódzkiego Pomorskiego, najpierw przedstawia strukturę organizacyjną Urzędu, zwracając uwagę na jej zmienność, dalej pracę kancelarii, zwłaszcza stosowane wykazy akt, następnie dokładniej zajmuje się problemami archiwalnymi występującymi przy porządkowaniu zespołu i ustaleniu jego granic, wreszcie przedstawia układ nadany aktom w rezultacie archiwalnego opracowania.

Po wyzwoleniu województwa pomorskiego spod okupacji hitlerowskiej na początku 1945 r. pierwszym przedstawicielem rządu był Pełnomocnik Rządu Rzeczypospolitej Polskiej na Województwo Pomorskie Henryk Świątkowski³. Na podstawie dekretu PKWN z dnia 21 VIII 1944 r.

---

¹ T. Grygier, *Spisy zdawczo-odbiorcze jako ewidencja archiwalna w oddziałach akt PRL w Wojewódzkim Archiwum Państwowym w Olsztynie*, Archeion XLIII, 1966.

² S. Nawrocki, *Porządkowanie akt ze szczebla wojewódzkiego z okresu 1945—1950*, Archeion LI, 1969.

³ Pomorski Dziennik Wojewódzki, nr 1, z dnia 21 III 1945 r., poz. 1, s. 1—3 (dalej cyt. P Dz W).

o trybie powołania władz administracji ogólnej I i II instancji został utworzony 11 lutego 1945 r. Urząd Wojewódzki Pomorski⁴. Początkowo posiadał on nadal swoją siedzibę w Toruniu. Pierwszym wojewodą został Pełnomocnik Rządu Henryk Świątkowski. W kwietniu 1945 r. siedziba Urzędu Wojewódzkiego Pomorskiego została przeniesiona do Bydgoszczy⁵.

Urząd Wojewódzki Pomorski był organem wykonawczym administracji ogólnej II instancji na terenie województwa pomorskiego. Kierownikiem Urzędu Wojewódzkiego był wojewoda, mianowany przez PKWN, a następnie przez Prezydenta, na podstawie wniosku kierownictwa Resortu Administracji Publicznej i opinii Wojewódzkiej Rady Narodowej. Urząd Wojewódzki Pomorski był organem Wojewody Pomorskiego dla załatwienia spraw związanych ze stanowiskiem wojewody, jako reprezentanta Rządu i szefa administracji ogólnej⁶.

Urząd Wojewódzki Pomorski dzielił się na wydziały, a wydziały z kolei na oddziały, które sporadycznie dzieliły się na referaty. Początkowo niektóre wydziały nie posiadały oddziałów, a tylko referaty. Z biegiem czasu na skutek ujednoczenia struktury organizacyjnej Urzędu Wojewódzkiego i wzrostu zakresu czynności i kompetencji wydziałów zlikwidowano referaty, tworząc na ich miejsce oddziały. Pierwszy statut organizacyjny Urzędu Wojewódzkiego Pomorskiego ogłoszony przez Pełnomocnika Rządu na Pomorze z dnia 14 III 1945 r. przewidywał istnienie 12 wydziałów⁷:

- I — Wydział Ogólny (zn. O.)
- II — Wydział Społeczno-Polityczny (zn. Społ. Pol.)
- III — Wydział Samorządowy (zn. S.)
- IV — Wydział Wojskowy (zn. Wojsk.)
- V — Wydział Przemysłowy (zn. Przem.)
- VI — Wydział Komunikacyjno-Budowlany (zn. K. B.)
- VII — Wydział Dróg Wodnych (zn. Wd.)
- VIII — Wydział Pracy i Opieki Społecznej (zn. Pr.)
- IX — Wydział Zdrowia (zn. Zdr.)
- X — Wydział Weterynaryjny (zn. Wet.)
- XI — Wydział Kultury i Sztuki (zn. K. Szt.)
- XII — Wydział Apropowizacji i Handlu (zn. Apr.)

Już w 1946 r. nastąpiły zmiany co do ilości wydziałów i kompetencji niektórych z nich. Z Wydziału Komunikacyjno-Budowlanego wyłonił się Wydział Odbudowy, Dyrekcja Regionalna Planowania Przestrzennego

⁴ Dz U, 2/1944, poz. 8; P Dz W, nr 5, z dnia 21 IV 1945 r., poz. 43, s. 43—44.

⁵ P Dz W, nr 2, z dnia 4 IV 1945 r.

⁶ Ibid., nr 5, 1945, poz. 43, s. 43—44.

⁷ Ibid., nr 5, 1945, poz. 45.

i Wydział Pomiarów. W roku tym zlikwidowano Wydział Dróg Wodnych, którego kompetencji nie odziedziczył żaden z Wydziałów Urzędu Wojewódzkiego Pomorskiego i nie zachowały się akta tegoż wydziału. Tak więc w 1946 r. urząd liczył 14 wydziałów⁸.

Na początku 1947 r. został utworzony Wydział Motoryzacyjny, którego kompetencje już w październiku tego roku przejął Wydział Komunikacyjny. Nie wyodrębnia się registratura akt Wydziału Motoryzacyjnego, na wszystkich teczkach zachowanych akt pracował Wydział Komunikacyjny.

Zarządzeniem Wojewody z dnia 8 marca 1947 r., w oparciu o zarządzenie Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych z dnia 12 sierpnia 1946 r., został zlikwidowany Wojewódzki Urząd Ziemski w Bydgoszczy, a kompetencje jego przejął Urząd Wojewódzki Pomorski. Wojewódzki Urząd Ziemski składał się z 10 Wydziałów: Administracyjnego, Rolnego, Urządzeń Rolnych, Techniczno-Pomiarowego, Finansowego, Funduszu Ziemi, Prawnego, Wodno-Melioracyjnego, Weterynaryjnego i Oświaty Rolniczej. W miejsce ich w Urzędzie Wojewódzkim zorganizowano Dział Rolnictwa i Reform Rolnych grupujący Wydziały: Rolnictwa, Urządzeń Rolnych, Pomiarów Rolnych, Wodno-Melioracyjny, Finansów Rolnych, Planowania i Inwestycji, Państwowych Ośrodków Maszynowych i Spółdzielni Produkcyjnych, Kancelarią Działu Rolnictwa i Reform Rolnych działającą na prawach wydziału oraz Wydział Weterynaryjny istniejący przy Urzędzie Wojewódzkim Pomorskim od 1945 r.⁹ Ponadto w maju 1948 r. do Działu Rolnictwa i Reform Rolnych włączono Wydział Oświaty Rolniczej, który uprzednio załatwiał sprawy Wydziału Oświaty Rolniczej Wojewódzkiego Urzędu Ziemskiego¹⁰. Registratura akt Urzędu Ziemskiego nie była w zasadzie kontynuowana przez Urząd Wojewódzki z wyjątkiem tylko niektórych akt szczegółowych.

Także zakres działalności zlikwidowanego Wojewódzkiego Urzędu Informacji i Propagandy w Bydgoszczy przejął Wydział Kultury i Sztuki Urzędu Wojewódzkiego, którego był likwidatorem¹¹. Nie stwierdzono jednakże kontynuacji akt Wojewódzkiego Urzędu Informacji i Propagandy przez Wydział Kultury.

W miarę wzrostu kompetencji Urzędu Wojewódzkiego Pomorskiego w Bydgoszczy powstawały nowe wydziały i działy. Przykładem takim jest utworzenie na mocy Zarządzenia Wojewody z dnia 12 sierpnia 1949 r.

⁸ Ibid., nr 24, 1946, poz. 274.

⁹ Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Bydgoszczy (dalej cyt. WAPB), Wojewódzki Urząd Ziemski w Bydgoszczy, Sekretariat 1945; por. także P Dz W, nr 23, 1947, poz. 147.

¹⁰ P Dz W, nr 19, 1948, poz. 170.

¹¹ WAPB, Urząd Wojewódzki Pomorski w Bydgoszczy (dalej cyt. UWPB), sygn. 108.

Działu Budownictwa, który obejmował Wydział Budownictwa — poprzednio Odbudowy, Wydział Pomiarów i Wydział Planowania Miast i Osiedli — poprzednio Dyrekcja Regionalna Planowania Przestrzennego¹².

W końcowym okresie działalności Urzędu, niektóre wydziały znacznie zmniejszyły zakres swoich kompetencji, gdyż wyłoniły się z nich nowe samodzielne wydziały. Przykładowo wymienić można Wydział Ogólny, z którego to oddziałów: Administracyjno-Prawnego, Budżetowo-Gospodarczego i Personalnego powstały trzy samodzielne wydziały. W wyniku powiększenia kompetencji niektórych wydziałów, rozbudowały się one znacznie, jak np.: Wydział Komunikacyjny, który wchłonął Wydział Motoryzacyjny¹³. Także nastąpiły zmiany w zakresie działalności Wydziału Aproprowizacji i Handlu, z którego w 1948 r. został wyłączony Oddział Handlu i połączył się z Wydziałem Przemysłu. Wydział Aproprowizacji działał tylko do końca 1949 r. w związku z likwidacją resortu aproprowizacji. Już w 1949 r. nastąpił także podział utworzonego w poprzednim roku Wydziału Przemysłu i Handlu na dwa odrębne wydziały¹⁴.

Pod koniec działalności, Urząd Wojewódzki Pomorski liczył już 26 następujących Wydziałów:¹⁵

- I — Wydział Ogólny
- II — Wydział Personalny
- III — Wydział Budżetowo-Gospodarczy
- IV — Wydział Społeczno-Polityczny
- V — Wydział Administracyjny
- VI — Wydział Administracji i Finansów
- VII — Wydział Gospodarki Komunalnej
- VIII — Wydział Wojskowy
- IX — Wydział Komunikacyjny
- X — Wydział Kultury i Sztuki
- XI — Wydział Handlu
- XII — Wydział Przemysłu
- XIII — Wydział Zdrowia
- XIV — Wydział Spraw Inwalidzkich i Pomocy Społecznej
Dział Budownictwa
- XV — Wydział Budownictwa
- XVI — Wydział Pomiarów

¹² P Dz W, nr 21, 1949, poz. 290.

¹³ WAPB, UWPB, sygn. 107, 108, 112, 116 oraz P Dz W, nr 20, 1947, poz. 115; nr 3, 1949, poz. 17.

¹⁴ P Dz W, nr 13, 1949, poz. 154.

¹⁵ Ibid., nr 5, 1945, poz. 45.

- XVII — Wydział Planowania Miast i Osiedli
Dział Rolnictwa i Reform Rolnych
- XVIII — Wydział Rolnictwa
- XIX — Wydział Urządzeń Rolnych
- XX — Wydział Pomiarów Rolnych
- XXI — Wydział Wodno-Melioracyjny
- XXII — Wydział Finansów Rolnych
- XXIII — Wydział Weterynarii
- XXIV — Wydział Szkolenia Kadr Rolniczych — uprzednio Oświaty Rolniczej
- XXV — Wydział Planowania i Inwestycji
- XXVI — Wydział Państwowych Ośrodków Maszynowych i Spółdzielni Produkcyjnych
- XXVII — Kancelaria Działu Rolnictwa i Reform Rolnych.

Jak z powyższego wynika, struktura organizacyjna Urzędu Wojewódzkiego Pomorskiego była bardzo skomplikowana.

Liczne reorganizacje odbijały się ujemnie na systemie kancelaryjnym Urzędu. Pierwsza instrukcja kancelaryjna dla Urzędu Wojewódzkiego Pomorskiego w Bydgoszczy została wydana w kwietniu 1945 r. W oparciu o powyższą instrukcję każdy wydział posiadał odrębną kancelarię, a kancelaria Wydziału Ogólnego spełniała rolę biura podawczego dla całego urzędu. Prowadzenie akt, tj. łączenie, oznaczanie, rejestracja i przechowywanie odbywało się we właściwych wydziałach, a w ramach wydziału — w oddziałach. Do prawidłowego opracowania akt służył wykaz akt. Pierwszy wykaz akt dla Urzędu Wojewódzkiego Pomorskiego w Bydgoszczy obowiązywał od kwietnia 1945 r.¹⁶ Był on wykazem strukturalno-rzeczowym, jak zresztą wszystkie późniejsze wykazy akt. Żaden z wykazów akt nie uwzględniał kwalifikacji archiwalnej akt.

W oparciu o instrukcję kancelaryjną, pisma wpływające do wydziałów były rejestrowane w dziennikach podawczych prowadzonych odrębnie dla każdego wydziału. Pisma otrzymywały pieczętki wpływu, na których była oznaczona nazwa urzędu, znak wydziału i oddziału, w początkowym okresie numer dziennika podawczego, a później zamiast numeru dziennika podawczego umieszczano symbol teczki z wykazu akt¹⁷.

Nowa instrukcja kancelaryjna wydana w 1946 r. oraz szczegółowy podział czynności i wykaz akt dla wszystkich wydziałów i oddziałów Urzędu Wojewódzkiego Pomorskiego, zasadniczo nie odbiegały od poprzednich w zakresie rejestracji akt. Zmieniło się częściowo znakowanie akt

---

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Ibid.

w ramach wydziałów. W oparciu o wykaz akt z 1945 r. każdy referat i oddział w ramach wydziału sygnował akta od numeru jeden, natomiast od 1946 r. obowiązywała numeracja ciągła dla całego wydziału¹⁸.

Zarządzeniem Wojewody Pomorskiego z dnia 23 października 1947 r. (L. O. Org. 5110/47) został wprowadzony system kancelaryjny bezdziennikowy, który obowiązywał od 1 stycznia 1948 r. System ten stosowano do końca istnienia Urzędu Wojewódzkiego Pomorskiego w Bydgoszczy. Zmienił się także sposób znakowania akt. Sygnatura kancelaryjna składała się z litery wydziału, oddziału i litery grupy spraw w oddziale oraz cyfrowego numeru sprawy w ramach grupy spraw. I tak np. teczka akt Wydziału Ogólnego, Oddziału Organizacyjnego, grupy spraw organizacyjnych pt. „Statut organizacyjny i podział czynności Wydziału Samorządowego” posiadała sygnaturę kancelaryjną — O. Org. B-3/48, co oznaczało: O — wydział, Org. — oddział, B — grupa spraw organizacyjnych, 3 — numer teczki w obrębie grupy spraw¹⁹. Wprowadzenie systemu bezdziennikowego natrafiało na duże trudności ze strony niektórych wydziałów, co znalazło odbicie w aktach, szczególnie w pierwszym półroczu 1948 r. Trudności z wprowadzeniem systemu bezdziennikowego powiązane były często z poziomem kadr urzędniczych nie przygotowanych do wykonywania tego rodzaju pracy. Reorganizacje oraz zmiany w systemach kancelaryjnych urzędu powodowały liczne trudności i komplikacje przy porządkowaniu akt Urzędu Wojewódzkiego Pomorskiego.

Pierwszym problemem było rozstrzygnięcie przynależności pewnych grup akt do poszczególnych wydziałów. Dotyczyło to przede wszystkim akt Wydziału Handlu, który wyłonił się z Oddziału Handlu, podlegającego początkowo Wydziałowi Aprowizacji, a następnie Przemysłu i Handlu. Następny problem dotyczył akt oddziałów: Administracyjnego, Budżetowo-Gospodarczego i Personalnego Wydziału Ogólnego, z których, jak już wspomniano, utworzono trzy samodzielne wydziały. Nowo utworzone wydziały odziedziczyły wszystkie kompetencje wraz z całą registraturą akt oddziałów, z których powstały i dalej pracowały na aktach tych oddziałów. Dlatego też akta byłych oddziałów potraktowano jako priora akt wydziałów. Bardzo skomplikowany problem stanowiły akta zlikwidowanego Wydziału Samorządowego, którego kompetencje dziedziczyły częściowo nowo powstałe wydziały: Administracji i Finansów Komunalnych oraz Gospodarki Komunalnej. Struktura organizacyjna i kompetencje utworzonych wydziałów odbiegały znacznie od Wydziału Samorządowego, wobec czego okazało się niemożliwe połączenie akt Wydziału Samorządowego z aktami wydziałów Administracji i Finansów Komunalnych oraz

¹⁸ Ibid., nr 24, 1946, poz. 274.

¹⁹ WAPB., UWPB., sygn. 104, 108, 1016.

Gospodarki Komunalnej, lub włączenie akt nowo powstałych wydziałów do Wydziału Samorządowego, biorąc pod uwagę okres działalności tegoż wydziału.

Inne zmiany organizacyjne Wydziałów Urzędu Wojewódzkiego Pomorskiego nie nastęrczały specjalnych trudności przy rozstrzyganiu przynależności registratury akt do poszczególnych wydziałów.

Również sposób przekazywania akt przez poszczególne Wydziały Urzędu Wojewódzkiego Pomorskiego oraz Prezydium WRN w Bydgoszczy do archiwum zakładowego Urzędu Wojewódzkiego Pomorskiego a następnie PWRN budził poważne zastrzeżenia ponieważ akta były przekazywane w niewłaściwy sposób, co w dużym stopniu rzutowało na nieprawidłowe przekazanie akt do Wojewódzkiego Archiwum Państwowego w Bydgoszczy.

Akta Urzędu Wojewódzkiego Pomorskiego w Bydgoszczy zostały przekazane do Wojewódzkiego Archiwum Państwowego w Bydgoszczy w latach 1957—1966 na spisach zdawczo-odbiorczych. W 1957 r. przekazano akta kat. A Wydziału Weterynarii, Opieki Społecznej, Apropowizacji i Ogólnego z lat 1945—1949 w ilości 570 teczek. Większość akt Urzędu Wojewódzkiego Pomorskiego została przekazana do archiwum bydgoskiego w 1966 r. wraz z aktami Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Bydgoszczy z lat 1945—1962 w ilości 10 796 pozycji spisu. Trudno było określić, ile pozycji spisu stanowiły akta Urzędu Wojewódzkiego, a ile PWRN, gdyż część akt z 1950 r. wchodziła zarówno do jednego, jak i drugiego zespołu akt. W spisie zdawczo-odbiorczym akta Urzędu Wojewódzkiego były nie tylko łącznie spisane i przemieszane z aktami PWRN, ale akta poszczególnych Wydziałów Urzędu Wojewódzkiego Pomorskiego i PWRN były z sobą razem pomieszane. Dodatkowym mankamentem powyższego spisu zdawczo-odbiorczego był fakt umieszczania między aktami o wartości historycznej, akt stanowiących oczywistą makulaturę. Pozycje ujęte w spisie w większości tworzyły paczki składające się z kilku, a nawet kilkunastu teczek. Tytuły akt umieszczone w spisie najczęściej nie odpowiadały tytułom teczek i faktycznej zawartości akt znajdujących się w danej paczce. Tytuł nadany całej paczce odpowiadał przeważnie tylko zawartości wierzchniej teczki. W paczkach często znajdowały się teczki i luzy akt z różnych wydziałów.

Wśród akt Urzędu Wojewódzkiego Pomorskiego i PWRN znalazły się również akta tworzące odrębne zespoły, jak np. Pomorska Wojewódzka Rada Narodowa w Bydgoszczy z lat 1945—1950, Wojewódzki Urząd Ziemski, Wojewódzki Urząd Informacji i Propagandy, Państwowy Zakład Szkolenia Inwalidów w Toruniu, Wojewódzki Komitet Opieki Społecznej w Bydgoszczy, Rejonowa Centrala Apropowizacyjna w Toruniu i inne drobne zespoły. Wyżej cytowane zespoły były potraktowane w omawianym spi-

sie jako spisy akt Urzędu Wojewódzkiego Pomorskiego lub Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej.

Jak z powyższego wynika, spisy zdawczo-odbiorcze akt przekazanych do archiwum państwowego nie mogły służyć pomocą, a raczej utrudniały porządkowanie akt w archiwum. Spisy te nie mogły stanowić ewidencji dla przekazanych akt Urzędu Wojewódzkiego, jak i innych zespołów, gdyż większość akt było niedostępnych dla badań naukowych i załatwiania kwerend. Dlatego też nie można zgodzić się ze zdaniem T. Grygiera, który twierdzi, że „spisy zdawczo-odbiorcze są zasadniczą pomocą informacyjną w kwerendach urzędowych, prywatnych i naukowych”²⁰.

Uważamy, że kadry urzędnicze w Urzędzie Wojewódzkim Olsztyńskim, jak i początkowo w Prezydium WRN w Olsztynie nie były chyba lepiej przygotowane do pracy administracyjnej niż w pozostałych województwach, o czym pisze także archiwista poznański S. Nawrocki, który ponadto uważa, że przydatność spisów zdawczo-odbiorczych jest niewielka w zakresie udostępniania i jako pomoc archiwalna przy porządkowaniu akt²¹.

Wyżej wspomniane problemy i trudności spowodowały konieczność zastosowania przy porządkowaniu systemu wstępnej inwentaryzacji kartkowej. W pierwszym etapie prac porządkowych inwentaryzowano akta wszystkich wydziałów Urzędu Wojewódzkiego Pomorskiego oraz PWRN i innych zespołów przemieszanych z aktami Urzędu Wojewódzkiego. Akta były inwentaryzowane numeracją ciągłą.

W 1968 r. przy porządkowaniu wyodrębniono zespoły akt oraz poszczególne Wydziały Urzędu Wojewódzkiego, nadając każdemu zespołowi i wydziałowi odrębną numerację od jedyńki.

Około 30% akt posiadało tytuły zgodne z zawartością teczek, a pozostałe nie posiadały żadnych oznaczeń lub bardzo lakoniczne i dlatego wymagały uzupełnień, a w większości nadania tytułów. Wszystkie akta wymagały gruntownego wewnętrznego porządkowania poprzez nadanie układu rzeczowo-chronologicznego, który obowiązywał w kancelarii urzędu. Tylko w sporadycznych wypadkach teczki posiadały spisy spraw i wówczas akta wewnątrz teczek układano zgodnie ze spisem spraw. Brak spisów tłumaczy się nie wkładaniem ich do teczek, a przechowywaniem w jednej teczce przez poszczególne wydziały czy oddziały. Gros spisów spraw zaginęła prawdopodobnie już w komórkach organizacyjnych. W trakcie porządkowania poszczególnych teczek i dużej ilości luzów konieczne okazało się przeprowadzenie brakowania wewnętrznego akt. W wyniku tego zabiegu wybrakowano 1,5 m³ poszczególnych pism.

²⁰ T. Grygier, op. cit., s. 31—49.

²¹ S. Nawrocki, op. cit., s. 51.

Ponadto przeprowadzono brakowanie teczek akt we wszystkich wydziałach Urzędu Wojewódzkiego, ponieważ w trakcie przejmowania akt do archiwum bydgoskiego nie wyłączono akt kat. B, które stanowiły około 25% wszystkich przekazanych akt. Ogółem wybrakowano 1775 teczek stanowiących około 4 m³. Łącznie wybrakowano więc 5,5 m³ akt.

Dodatkową trudność przy porządkowaniu sprawiały liczne luzy powstałe w trakcie przekazywania akt do bydgoskiego archiwum. Spowodowało to, że część luzów UWP była przemieszana z luzami innych zespołów akt. Dlatego też przy ich porządkowaniu w pierwszej kolejności trzeba było wyodrębnić pisma poszczególnych zespołów akt, a następnie akta Urzędu Wojewódzkiego podzielić na wydziały, w ramach wydziałów na oddziały i dopiero w ramach oddziałów można było tworzyć tecki według poszczególnych zagadnień tematycznych.

Po zakończeniu wstępnej inwentaryzacji kartkowej akt Urzędu Wojewódzkiego Pomorskiego trzeba było rozstrzygnąć problem registratury urzędów niezespólnych, których kompetencje wchłonął Urząd Wojewódzki Pomorski, oraz problem odrębności zespołu Urzędu Wojewódzkiego a Prezydium WRN. Problem ten starano się rozwiązać przy pomocy prawa administracyjnego, które stwierdza, że „organem państwowym jest wyodrębniona jednostka administracyjna organizacji państwowej, posiadająca ustalony prawem jej tylko właściwy zakres działania”²². Wobec powyższego uznano Urząd Wojewódzki Pomorski w Bydgoszczy oraz Wojewódzki Urząd Ziemski w Bydgoszczy i Wojewódzki Urząd Informacji i Propagandy w Bydgoszczy za odrębne zespoły, ponieważ były one samodzielnymi organami administracji państwowej. Nie można zgodzić się z poglądami T. Grygiera w sprawie ustalenia granicy zespołu akt dla akt Polski Ludowej, który traktuje wszystkie akta administracji II instancji z okresu PRL jako jeden zespół Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej²³. Odrębność zespołów Urzędu Wojewódzkiego i innych urzędów niezespólnych uznaje także S. Nawrocki²⁴.

Po rozstrzygnięciu problemu przynależności zespołowej Urzędu Wojewódzkiego Pomorskiego przystąpiono do systematyzacji kart i nadania układu aktom urzędu. Biorąc pod uwagę, że najbardziej przejrzystym układem akt dla UWP będzie układ strukturalno-rzeczowy, tym bardziej, że grupuje on akta pewnymi zagadnieniami tematycznymi, zdecydowano

---

²² J. Starościak, I. Iserzoń, *Prawo administracyjne*, Warszawa 1963, s. 48; por. także C. Biernat, *Wyodrębnianie zespołów w zasobie archiwalnym rad narodowych*, Archeion XLII, 1965, s. 18.

²³ T. Grygier, *Dokumentacja archiwalna urzędów województwa olsztyńskiego*, Komunikaty Mazursko-Warmińskie, 3/1964, s. 371.

²⁴ S. Nawrocki, op. cit., s. 50—53.

ułożyć akta według struktury organizacyjnej urzędu w oparciu o obowiązujące w nim wydziałowe wykazy akt.

Nadając układ aktom Urzędu Wojewódzkiego Pomorskiego trzeba było opierać się przede wszystkim na ostatniej strukturze organizacyjnej Urzędu z 1949 r., która najpełniej oddaje zawartość aktową urzędu.

Przy takim układzie okazało się koniecznym uwzględnienie również zlikwidowanych wydziałów, gdyż w wielu wypadkach żaden z wydziałów nie dziedziczył ich kompetencji (Wydział Apropowizacji), lub struktura wewnętrzna zlikwidowanego wydziału różniła się poważnie od wydziałów, które zostały utworzone po jego zlikwidowaniu i działały często tylko przez krótki okres czasu. Dotyczy to Wydziału Samorządowego i powstałych w jego miejsce Wydziału Administracji i Finansów Komunalnych oraz Wydziału Gospodarki Komunalnej. Również konieczne było wyłączenie z Wydziału Ogólnego akt Oddziałów: Personalnego, Administracyjno-Prawnego oraz Budżetowo-Gospodarczego, gdyż powstały z nich samodzielne wydziały, a akta tychże oddziałów — jak już zaznaczono — stanowiły priora akt nowo powstałych wydziałów.

Nadany układ aktom Urzędu Wojewódzkiego Pomorskiego w Bydgoszczy przedstawia się następująco:

I. Wydział Ogólny — zn. O.

1. Oddział Organizacyjny
2. Wojewódzki Inspektor Starostw
3. Wojewódzki Inspektor Szkód Wojennych
4. Pełnomocnik Akcji Siewnej i Żniwnej
5. Pełnomocnik Rządowy Podatku Gruntowego
6. Oddział Zarządu Nieruchomości Państwowych

II. Wydział Personalny — zn. Pers.

1. Oddział Szkolenia oraz Upoważnień i Obowiązków Pracowników
2. Oddział Ruchu Służbowego i Ewidencji Personalnej Pracowników Państwowych
3. Oddział Ruchu Służbowego i Ewidencji Personalnej Pracowników Samorządowych

III. Wydział Budżetowo-Gospodarczy — zn. B.

1. Oddział Budżetowy
2. Oddział Gospodarczy

IV. Wydział Społeczno-Polityczny — zn. S. P.

1. Oddział Polityczny
2. Oddział Społeczny
3. Oddział Porządku Publicznego
4. Oddział Ochrony przed Pożarem i innymi klęskami

V. Wydział Administracyjny — zn. A.

1. Oddział Ogólno-Administracyjny

2. Oddział Spraw Urzędu Stanu Cywilnego
  3. Biuro Wojewódzkiej Komisji Lokalowej
- VI. Wydział Samorządowy — zn. S.
1. Oddział Administracji Samorządowej
  2. Oddział Finansów Samorządowych
  3. Oddział Spraw Społecznych i Gospodarczych Samorządu
  4. Oddział Inspekcji
  5. Oddział Samorządu Wojewódzkiego
- VII. Wydział Administracji i Finansów Komunalnych — zn. A. F. K.
1. Oddział Organizacji Samorządu
  2. Oddział Administracyjno-Społeczny
  3. Oddział Inspekcji
- VIII. Wydział Gospodarki Komunalnej — zn. G. K.
1. Oddział Planowania
  2. Oddział Techniki Urządzeń Komunalnych
  3. Oddział Przedsiębiorstw i Urządzeń Komunalnych
  4. Oddział Gospodarki Mieszkaniowej
- IX. Wydział Wojskowy — zn. Wojsk.
1. Oddział Poborowy
  2. Oddział PW i WF
  3. Oddział Ogólno Wojskowy
- X. Wydział Komunikacyjny — zn. K.
1. Oddział Ogólny
  2. Oddział Budowy i Utrzymania Dróg
  3. Oddział Budowy i Utrzymania Mostów
  4. Oddział Ruchu Drogowego
  5. Oddział Lotnictwa Cywilnego
- XI. Wydział Kultury i Sztuki — zn. K. Szt.
1. Oddział Ogólny
  2. Oddział Twórczości i Przedsiębiorstw Artystycznych
  3. Oddział Koordynacji Ruchu Amatorskiego
  4. Oddział Szkolnictwa Artystycznego
  5. Oddział Muzeów i Ochrony Zabytków
  6. Pomorska Wojewódzka Rada Kultury Artystycznej i Sztuki
- XII. Wydział Handlu — zn. H.
1. Oddział Ogólny
  2. Oddział Planowania i Organizacji
  3. Oddział Obrotu Artykułami Przemysłowymi
  4. Oddział Obrotu Artykułami Rolnymi
  5. Oddział Cen
  6. Oddział Inspekcji Handlowej
  7. Oddział Usług Handlowych

8. Inspektorat Mleczarski
  9. Wojewódzka Komisja Usprawnienia Zaopatrzenia
  10. Pomorska Wojewódzka Komisja Nadzoru
  11. Delegat Urzędu Komisarza do Spraw Organizacji Gospodarki Mię-
snej na Województwo Pomorskie
- XIII. Wydział Apropowizacji — zn. Apr.
1. Oddział Ogólny
  2. Oddział Planowania
  3. Oddział Świadczeń Rzeczowych
  4. Oddział Ziemiopłodów
  5. Oddział Produktów Zwierzęcych
  6. Oddział Artykułów Przemysłowych
  7. Oddział Rozrachunkowy
  8. Oddział Organizacji Zaopatrzenia i Inspekcji
  9. Oddział Departamentu Kontroli Ministerstwa Apropowizacji i Handlu
- XIV. Wydział Przemysłu — zn. P.
1. Oddział Ogólny
  2. Oddział Techniczny
  3. Oddział Administracji Przemysłowej
  4. Wojewódzka Komisja do Spraw Upaństwowienia Przedsiębiorstw
na Województwo Pomorskie w Bydgoszczy
- XV. Wydział Zdrowia — zn. Z.
1. Oddział Ogólny
  2. Oddział Lecznictwa
  3. Oddział Ośrodków Zdrowia i Medycyny Społecznej
  4. Oddział Sanitarno-Epidemiologiczny
  5. Oddział Farmaceutyczny
  6. Oddział Inwestycji
- XVI. Wydział Opieki Społecznej — zn. Op.
- XVII. Wydział Spraw Inwalidzkich — zn. Inw.
Dział Budownictwa
- XVIII. Wydział Odbudowy i Budownictwa — zn. Odb.
1. Oddział Ogólny i Administracji Budowlanej
  2. Oddział Budownictwa
  3. Oddział Przemysłu Budowlanego
  4. Oddział Planowania i Polityki Budowlanej
  5. Oddział Zarządu Nieruchomości Państwowych
  6. Inspekcja
- XIX. Wydział Pomiarów — zn. Pom.
1. Oddział Administracji Miernictwa
  2. Oddział Nowych Pomiarów
  3. Oddział Nadzoru Pomiarów i Katastru

- 4. Oddział Planów i Wojewódzkie Archiwum Miernicze
- XX. Regionalna Dyrekcja Planowania Przestrzennego w Bydgoszczy
- XXI. Wydział Planowania Miast i Osiedli — zn. PI.
  - Dział Rolnictwa i Reform Rolnych
- XXII. Wydział Rolnictwa — zn. R.
  - 1. Oddział Ekonomiczny i Organizacji Rolnictwa
  - 2. Oddział Produkcji Roślinnej i Zwierzęcej
- XXIII. Wydział Urządzeń Rolnych — zn. UR
  - 1. Oddział Parcelacyjny
  - 2. Oddział Scaleniowo-Regulacyjny
  - 3. Oddział Sądowo-Hipoteczny
  - 4. Oddział Osadnictwa
- XXIV. Wydział Wodno-Melioracyjny — zn. M.
  - 1. Oddział Ogólno-Administracyjny
  - 2. Oddział Melioracji Podstawowych
  - 3. Oddział Melioracji Szczegółowych
- XXV. Wydział Weterynarii — zn. Wet.
  - 1. Oddział Ogólny
  - 2. Oddział Chorobowy
  - 3. Oddział Higieny Weterynaryjnej
  - 4. Oddział Lecznictwa
- XXVI. Wydział Oświaty Rolniczej
- XXVII. Wojewódzki Zarząd Rolnictwa
- XXVIII. Wojewódzka Komisja Dyscyplinarna.

Jak już uprzednio zaznaczono, przy systematyzacji zastosowano ostatnią strukturę organizacyjną urzędu, a niektóre z wydziałów poszerzono o akta oddziałów, które w czasie istnienia urzędu uległy likwidacji. Dlatego też pozostałe po nich akta włączono do wydziałów, w których skład wchodziły. Przykładem takim jest Wojewódzki Inspektor Szkód Wojennych w Wydziale Ogólnym.

Po usystematyzowaniu kart akta zostały przesygnowane i otrzymały ostateczną sygnaturę ciągłą poprzez wszystkie Wydziały Urzędu Wojewódzkiego Pomorskiego. Ogółem zespół liczy 6440 jednostki inwentarzowe.

*Krystyna Sławińska und Zofia Waniek*DIE ORDNUNG DER AKTEN DES WOJEWODSCHAFTSAMTES IN BYDGOSZCZ
AUS DEN JAHREN 1945—1950

(Zusammenfassung)

Das Pommerellische Wojewodschaftsamt in Bydgoszcz wurde am 11. Februar 1945 ins Leben gerufen. Zunächst hatte es seinen Sitz in Toruń, und seit April 1945 in Bydgoszcz. Das Amt wurde in Abteilungen unterteilt, diese in Unterabteilungen, die in einigen Fällen noch in Referate unterteilt wurden. Anfänglich gab es 12 Abteilungen, im Augenblick der Liquidation waren es bereits 26.

Während der Tätigkeitsperiode des Wojewodschaftsamtes, die bis Mai 1950 dauerte, wurde seine Organisationsstruktur mehrmals geändert, was meistens mit einer Ausdehnung der Kompetenzen verbunden war. Um die wachsenden Aufgaben bewältigen zu können, entstanden neue selbständige Abteilungen und die bereits bestehenden wurden einer Strukturänderung unterzogen. Zu den weitgehendsten Änderungen dieser Art gehörte die Liquidation des Wojewodschaftsamtes für Bodenbewirtschaftung und die gleichzeitige Schaffung einer Oberabteilung für Landwirtschaft und Bodenreform innerhalb des Wojewodschaftsamtes, die in mehrere Abteilungen unterteilt wurde.

Für das Kanzleisystem bedeuteten die ständigen Umorganisirungen eine permanente Belastung. Die Richtlinien für die Kanzleiarbeit und die Aktenpläne wurden mehrfach geändert. Erste Kanzleiinstruktion mit einem Aktenplan galt seit April 1945, erste Änderungen darin wurden aber bereits im September 1946 vorgenommen. Danach kamen weitere. Die Aktenpläne waren dazu nach strukturellen und sachlichen Kriterien aufgebaut und berücksichtigten nicht die archivalischen Kategorien. Es kam noch hinzu, daß das Büropersonal in der unmittelbaren Nachkriegszeit öfters über keine frühere Vorbereitung verfügte, und, daß es keine Qualifizierung der Akten nach archivalischen Kategorien bei den Umorganisirungen des Amtes gab. Infolgedessen waren die Akten des Wojewodschaftsamtes in Bydgoszcz, die in den Jahren 1957—1966 in das Staatsarchiv der Wojewodschaft Bydgoszcz überwiesen wurden, mit den Akten verschiedener Dienststellen vermischt und vielfach befanden sie sich in einem ungeordneten Zustande.

Bevor die Ordnung dieser Akten im Archiv durchgeführt werden konnte, mußten es folgende Probleme gelöst werden: die Heraussonderung der eigentlichen Akten des Wojewodschaftsamtes, die Übernahme der Akten der zum Wojewodschaftsamt eingegliederten Dienststellen, und die Feststellung, inwieweit der Aktenkomplex des Wojewodschaftsamtes als selbständig betrachtet werden darf. Die letztere Frage wurde in dem Sinne gelöst, daß die Akten des Wojewodschaftsamtes als ein besonderer, sich wähen der Existenz dieser Dienststelle fortwährend entwickelnder Aktenkomplex zu behandeln ist.